

ҒЫЛЫМИ КЕҢЕСШІНІҢ ПІКІРІ

6D081100 – Өсімдік қорғау және карантин мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған Джанбатыров Абунасыр Шарифуллаевичтің «Алманың негізгі зиянкестеріне қарсы биологиялық күрес шараларын әзірлеу» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына.

Қазақстанда соңғы жылдары жеміс дақылдарының, әсіресе алманың егіс алқаптары айтарлықтай артып келеді. Өнімділіктің және оның сапасының күрт төмендеуінің негізгі себептерінің бірі — зиянкестердің кеңінен таралуы және пестицидтерді бақылаусыз қолдану. Алма жеміс жегірі мен басқа да негізгі зиянкестерге қарсы қорғау шараларының болмауы жемістердің 80%-ының зақымдануына әкелетіні анықталды.

Диссертациялық жұмыс Ж. Жиёмбаев атындағы «Қазақ өсімдік қорғау және карантин ғылыми-зерттеу институтында» 255 «Өсімдік шаруашылығы өнімін өндіруді, қайта өңдеуді, өткізуді дамыту үшін жағдай жасау» бюджеттік бағдарламасы бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстарының жоспарына сәйкес, 106 «Өсімдік шаруашылығындағы ғылыми зерттеулер мен іс-шараларды бағдарламалық-нысаналы қаржыландыру» кіші бағдарламасы бойынша 156 «Консалтингтік қызметтер мен зерттеулерге ақы төлеу» ерекшелігі бойынша «2018-2020 жж. Қазақстан Республикасының фитосанитариялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін өсімдік қорғау және карантин саласындағы қолданбалы ғылыми зерттеулер» жобасы аясында орындалды, сондай-ақ 2021-2023 жж. ИРН АР 09259748 «Энтомофагтарды, феромондарды және биопрепараттарды қолдана отырып, алма жеміс жегірі *Laspeyresia pomonella* L. және алманың қабыршақ қанатты зиянкестерін биологиялық бақылау технологиясын әзірлеу» тақырыбындағы грант аясында жалғастырылды.

Осы жұмыстың ғылыми жаңалығы бақтарды қорғаудың биологиялық жүйесін әзірлеуде, алма жеміс жегірі аталықтарының бағытын өзгерту (дезориентациясын) енгізуде, тиімді температуралар сомасы бойынша болжам жасауда, жергілікті энтомофаг түрлерін іздеуде, оларды кейіннен көбейтіп, алма жеміс жегірі мен алманың басқа да негізгі зиянкестеріне қарсы күресте қолдануда болып табылады.

А. Ш. Джанбатыров 2018-2023 жылдар аралығында далалық және эксперименттік зерттеулердің негізгі бөлігін орындады. Жиналған далалық материалға, алма зиянкестері мен энтомофагтарына талдау жүргізілді, әзірленген биологиялық қорғау шараларына далалық және зертханалық сынақтар жүргізілді, алынған мәліметтерге статистикалық өңдеу жасалды. Бақтарға алма жеміс жегірі мен негізгі зиянкестерге қарсы ұсынылған қорғау шараларының кешені енгізілді.

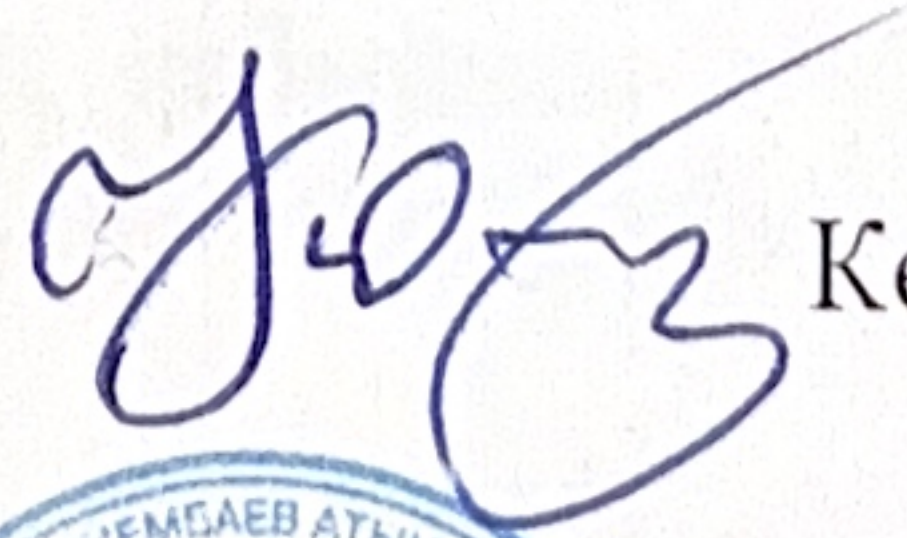
Энтомологиядағы жалпыға бірдей қабылданған әдістемелерді қолдана отырып, бақтардағы алманың негізгі зиянкестерінің түрлік құрамы және олардың энтомофагтары зерттелді. Алманың негізгі зиянкестерінің биологиялық ерекшеліктері, Қазақстанның оңтүстік-шығыс жағдайында алма

жеміс жемірінің таралуы мен зияндылығы зерделенді. Зерттеу нәтижелері бойынша алманың негізгі зиянкестері дамуының фенологиялық күнтізбесі жасалды және биопрепараттармен өңдеу жүргізу үшін зиянкестер дамуының осал кезеңдері анықталды. Бақтарда алмадан 343 фитофаг түрі және 348 энтомофаг түрі анықталды. Сонымен қатар, А. Ш. Жанбатыров зертханалық және далалық жағдайларда әртүрлі биопрепараттардың тиімділігін сынап, бағалады. Қазақстан бақтарында алғаш рет алма жеміс жегісі аталықтарының дезориентация технологиясы енгізілді. Жұмыстың қорытынды нәтижесі — бақтардағы алма өнімінің шығынын азайтуға мүмкіндік беретін алманың негізгі зиянкестерін бақылаудың биологиялық шараларын әзірлеу және енгізу.

Зерттеулерді диссертант мұқият жүргізді, алынған нәтижелер эксперименттік тұрғыдан жақсы негізделген. Диссертациялық жұмыс жалпы алғанда алынған нәтижелердің ішкі бірлігімен сипатталады.

Осы диссертациялық жұмыс өзектілігі, ғылыми жаңалығы, алынған нәтижелердің практикалық маңыздылығы бойынша диссертацияларға қойылатын талаптарға жауап береді деп санаймын, ал оның авторы өсімдік қорғау саласындағы жоғары білікті маман болып табылады және 6D081100 — Өсімдік қорғау және карантин мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайықты.

Отандық ғылыми кеңесші
Өсімдіктерді біріктірілген қорғау бөлімінің
бас ғылыми қызметкері,
Ж.Жиембаев ат.«Қазақ ӨҚЖКҒЗИ» ЖШС,
биология ғылымдарының кандидаты,
қауымдастырылған профессор

Көпжасаров Б. К.

/ Б. К. Көпжасаровтың қолын растаймын:

«Қазақ ӨҚЖКҒЗИ» ЖШС кадрлар менеджері

Абдумаликова Б. Т.